

גמרא סדורה

מסכת שבת

פרק כ"ג - "שׁוֹאֵל אָדָם מִחֲבִירוֹ"

מהדורה זו מוקדשת לילדי ונוער עתניאל הנפלאים
שנוסף ללימודיהם ועיסוקיהם באים כל לילה ללמוד את הדף היומי
"מפי עוללים ויונקים יסדת עוז למען צורריך להשבית אויב ומתנקם" (תהלים ת, ג)

לימוד פרק זה מוקדש לרפואה שלימה
להרב יצחק משה בן חיה פעסע אידלס

המהדורה המעניקה חווית הצלחה
ומאהיבה את הגמרא על לומדיה

יוצא לאור על ידי עמותת "וכל בניך לימודי ה"
י"ב מנחם אב תש"פ

בהצלחה - יגעת ומצאת - תאמין!!!

להארות והערות

דניאל ברק ווינט

טל' - 0526071122

דוא"ל vinetdb81@gmail.com

עתניאל ד.ג. הר חברון 9040700

תודה רבה לכל הלומדים שהעירו הערות והארות,
בזכותם מהדורה זו טובה יותר.
ובייחוד לרב נתנאל אריאל שהגיה, העיר והאיר הארות רבות בכשרון רב,
את כל מסכת שבת, אני מודה לו ולכולם

©

כל הזכויות שמורות

על הניקוד, הפיסוק החלוקה לסוגיות, פסקאות, עיצוב ועימוד,
שמורות לעמותת "וכל בניין לימודי ה" ולדניאל ברק ווינט.

מסכת שבת פרק כ"ג - "שואל אדם מחבירו"

1. קמח, א

רפ"י

מתני'

שואל שלא יאמר הלויני. מפרש בגמרא: שחל להיות בשבת. ולא נזכר מע"ש לקנות: לאחר יו"ט. ליום שלישי:

גמ'

הלויני. משמע לזמן מרובה וקיי"ל במסכת מכות (דף ג.): שתם הלואה ל' יום ואתי מלוה זה לכתוב על פנקסו כך וכך הלוייתי כדי שלא ישכח: א"ל. וכיון דבחול נמי זימנין דבעי למימר הלויני ואמר השאילני:

ולא קפיד עליה. והויא הלואה: בשבת נמי. כי אמר השאילני סבר דהלואה היא ואתי למכתב ומאי היכר איכא: ה"ג א"ל בשבת כיון דהשאילני שרו ליה רבנן הלויני לא שרו ליה מינכרא מילתא ולא אתי למכתב:

משנה

שואל אדם מחבירו - כדי יין, וכדי שמן, ובלבד שלא יאמר לו: 'הלויני'. וכן האשה מחבירתה - כפרות. ואם אינו מאמינו - מניח טליתו אצלו, ועושה עמו חשבון לאחר שבת. וכן ערב פסח בירושלים שחל להיות בשבת, מניח טליתו אצלו, ונוטל את פסחו, ועושה עמו חשבון לאחר יום טוב.

גמרא

אמר ליה רבא בר רב הונן לאבוי: מאי שנא 'השאילני', ומאי שנא 'הלויני'?

אמר ליה:

'השאילני' - לא אתי למיכתב, 'הלויני' - אתי למיכתב.

והא כיון דבחול - זימנין דבעי למימר ליה: "הלויני", ואמר ליה: 'השאילני', ולא קפיד עילויה, ואתי למיכתב, בשבת - נמי אתי למיכתב!

אמר ליה⁶²²: בשבת - כיון ד'השאילני' הוא דשרו ליה רבנן, "הלויני" לא שרו ליה - מינכרא מילתא, ולא אתי למיכתב.

⁶²² גירסת הדפוס בסוגרים עגולות ומסורת הש"ס מביא את רש"ל שאינו גורס: בחול, דלא שנא פי אמר ליה 'הלויני' לא שנא פי אמר ליה 'השאילני', לא קפדין עילויה אתי למיכתב.

2. קמח, א-ב

רש"י

אמרו רבנן. במסכת ביצה :
 כל כמה דאפשר לשנויי
 משנינן. דאמרינן המביא כדי
 יין לא יביאם בסל ובקופה כו' :
 בנכתמא. כיסוי :
 זימנין דמיפסק כו'. כיון
 דמצרכת ליה כיסוי קטר ליה
 בכד וזימנין דמיפסק ואתי
 למקטריה והיא קשר של קיימא
 דאסור מדאורייתא :
 ואתי לידי סחיטה. ודקאמר
 במסכת ביצה ניפרוס סודרא
 עלויה כו' [התם] בדבר יבש קא
 מיירי :

אמר ליה רבא בר רב חנן לאבוי :

מכדי אמרו רבנן: כל מילי דיום טוב - כמה דאפשר לשנויי משנינן,

הני נשי דמליין חצבייהו מ'א -

מאי טעמא לא משניין?

משום דלא אפשר.

היכי לעבדי?

דמליין בחצבא רבא, לימלו בחצבא זוטא - הא קא מפשו בהילוכא!

דמליין בחצבא זוטא, לימלו בחצבא רבא - קא מפשו במשווי!

ניפרוס סודרא - אתי לידי סחיטה!

קמח, ב

נכסייה בנכתמא - זימנין דמיפסק, ואתי למקטריה!

הלךך - לא אפשר.

3. קמח, ב

רש"י

אין מספקין. כף אל כף משום אכל:
 מטפחין. על הלב:
 מרקדין. לשמחה וטעמא מפרש במסכת ביצה שמא יתקן כלי שיר:
 אפומא דלחייא. לפי שאין ניכר כל כך בין מבוי לרה"ר:
 ואתי לאתויי. חפץ המתגלגל תוך ד' אמות:
 ומגנדר חצביהן ומייתין ליה ל"ג:

ואמר ליה רבא בר רב חנן לאביי:

תנן:

"לא מספקין,

ולא מטפחין,

ולא מרקדין ביום טוב" (ביצה לו:).

וקא חזינן דעבדין,

ולא אמרינן להו ולא מידי!

ולטעמיה, הא דאמר רבא:

לא ליתיב איניש אפומא דלחייא,

דילמא מיגנדר ליה חפץ, ואתי לאיתויי.

והא קא חזינן נשי⁶²³ דמותבי חצבי ויתבן אפומא דמבואה,

ולא אמרינן להו ולא מידי!

אלא: הנח לישראל, מוטב שיהו שוגגין ואל יהו מזידין.

סבור מינה: הני מילי - בדרבנן,

אבל בדאורייתא - לא.

ולא היא,

לא שנא בדרבנן ולא שנא בדאורייתא.

דהא תוספת דיום הכפורים - דאורייתא היא,

וקא חזינן להו דקאכלי ושתו עד שתחשך, ולא אמרינן להו ולא מידי.

⁶²³ ע"פ הגירסה בסוגיה המקבילה בביצה, והגהות הב"ח כאן.

רש"י

4. קמח, ב

בשבת הוא דאסור. לומר הלויני משום מכתב:
הא בחול שרי. ולא חיישינן לרבית ואף על גב דבלשון הלואה קאמר ליה:
באתרא דקיץ דמייהו. דככרות לא אתי לידי רבית שאם יוקירו יתן דמיהן:

"וכו אשה מחבירתה - כפרות."

בשבת - הוא דאסיר,
 אבל בחול - שפיר דמי? ⁶²⁴
 לימא מתניתין דלא כהלל,
 דתנן:

"וכו היה הלל אומר:

לא תלוה אשה כפר לחבירתה עד שתעשינה דמים,
שמא יוקרו חטין, ונמצאו באות לידי רבית" (בבא מציעא עה.)!?

אפילו תימא הלל,
 הא - באתרא דקיץ דמיה,
 הא - באתרא דלא קיץ דמיה.

⁶²⁴ אולי לא בתמיה אלא כאמירה, ואז שורה רווח ושאלה.

5. קמח, ב

"ואם אינו מאמינו - מניח טליתו אצלו, ועושה עמו חשבון לאחר שבת".

איתמר:

הלואות יום טוב:

רב יוסף אמר:

לא ניתנה ליתבע.

ורבה אמר:

ניתנה ליתבע.

"רב יוסף אמר: לא ניתנה ליתבע".

דאי אמרת: ניתנה ליתבע - אתי למיכתב.

"רבה אמר: ניתנה ליתבע".

דאי אמרת: לא ניתנה - לא יהיב ליה, ואתי לאימנועי משמחת יום טוב.

תנן:

"אם אינו מאמינו - מניח טליתו אצלו".

אי אמרת בשלמא: "לא ניתנה ליתבע" -

משום הכי מניח טליתו אצלו ועושה עמו חשבון לאחר שבת,

אלא אי אמרת: "ניתנה ליתבע" - אמאי "מניח טליתו אצלו"? ליתן ליה ולתבעיה!

אמר: לא בעינא דליקום בדינא ודיינא.

מתיב רב אידי בר אבין:

"השוחט את הפרה וחילקה בראש השנה,

אם היה חדש מעובר - משמט,

ואם לאו - אינו משמט".

ואי לא ניתנה ליתבע - מאי "משמט"?

שאני התם דאיגלאי מילתא דחול הוא.

תא שמע מסיפא:

"אם לאו - אינו משמט".

אי אמרת בשלמא: ניתנה ליתבע - היינו דקתני: "אינו משמט",

אלא אי אמרת: לא ניתנה ליתבע - אמאי אינו משמט?

דאי יהיב ליה - שקיל.

מקלל: דרישא, אי יהיב ליה - לא שקיל!?

רישא - צריך למימר ליה: "משמט אני",

סיפא - לא צריך למימר ליה: "משמט אני".

קדתנן:

"המחזיר חוב בשביעית - יאמר לו: 'משמט אני'.

ואם אמר לו: 'אף על פי כן' - יקבל ממנו,

משום שנאמר: "וזה דבר השמטה"⁶²⁵ (דברים טו, ב) (שביעית י, ח).

רב אוןא שקיל משכונא.

רבה פר עולא מערים איערומי.

רס"י

לא ניתנה ליתבע. בביד שאין ביד נזקקין לה לעולם:

בדינא ודיינא. לא לבא לדין ולא לברור דין ולהטריח את עצמו:

השוחט את הפרה וחילקה בראש השנה. של מוצאי שביעית ללוקחים ובהקפה וקוייל שביעית משמטת בסופה דכתיב מקץ:

אם היה חדש. אלול מעובר ועשו ראש השנה שני ימים משמט דיום טוב ראשון של סוף שביעית היה ונמצאת זו הלואה שביעית ואם לאו הוא לה הלואה מוצאי שביעית ואינו משמט: ל"ג אי אמרת בשלמא כו' הי"ג ואם לא ניתנה ליתבע מאי משמט הואיל ואין ביד נזקקין לכופו שמוטה היא ועומדת:

דחול הוא. שהרי חדש מעובר ולא הוי יו"ט עד למחר הלכך אי לאו דשביעית הוא הוה גבי:

אם לאו אינו משמט. אלמא ניתנה ליתבע ומשני מאי אינו משמט דאי יהיב ליה שקיל:

מכלל דרישא אי יהיב ליה לא שקיל. בתמיה:

רישא. דהלואה שביעית היא אי נמי יהיב ליה לוח צריך למימר ליה מלוח משמט אני:

ואם אמר. לוח אעפ"כ איני חפץ שישמטו יקבל ממנו:

דבר השמטה. אפילו מקבל חובו יזכיר לו שמיטה בדבורו:

שקיל משכונא. בשעת הלואה מהלואת יו"ט:

מערים איערומי. לאחר י"ט לוקח ממנו שום חפץ ומעכבו:

⁶²⁵ וזה דבר השמטה שמוט כל בעל משהו ידו אשר ישה ברעהו לא יגשו את רעהו ואת אחיו מי קרא שמטה לה'

6. קמח, ב

"וכן ערב פסח [בירושלים שחל להיות בשבת - מניח טליתו אצלו, ונוטל את פסחו, ועושה עמו חשבון לאחר יום טוב"].

אמר רבי יוחנן:

מקדיש אדם: פסחו בשבת,
וחגיגתו ביום טוב.

נימא מסייע ליה:

"וכן ערב פסח בירושלים שחל להיות בשבת:
מניח טליתו אצלו, ונוטל את פסחו, ועושה עמו חשבון לאחר יום טוב?"

הכא במאי עסקינן:

בממנה אחרים עמו על פסחו,
דמעיקרא מיקדיש וקאי.

והא אנו תנו:

"אין נמנין על הבהמה בתחילה ביום טוב" (ביצה כו:)

שאני הכא,

כין דרגיל אצלו - כמאן דאימני ביה מעיקרא דמי.

והא תני רבי הושעיא:

"הולך אדם אצל רועה הרגיל אצלו,
ונותן לו טלה לפסחו, ומקדישו ויוצא בו!"

התם נמי,

כין דרגיל אצלו - אקדושי ליה מעיקרא.

והא "מקדיש" קתני!

הקדיש עילוי מדרבנן.

ומי אמר רבי יוחנן הכי?

והא אמר רבי יוחנן: הלכה כסתם משנה,
ותנו:

"לא מקדישין,

ולא מעריכין,

ולא מחריםין,

ולא מגביהין תרומות ומעשרות,

כל אלו - ביום טוב אמרו,

קל וחומר בשבת" (ביצה לו:)

לא קשיא:

כאן - בחובות שקבוע להן זמן,

כאן - בחובות שאין קבוע להן זמן.

כ"י

פסחו בשבת. אם חל י"ד בשבת:

וחגיגתו ביו"ט. ביום הקרבתה מותר להקדיש ואע"ג דתנן אלו הן משום שבות אין מקדישין הני כיון דהקרבתן דוחה קדושתן דוחה:

בממנה אחרים עמו. כדכתיב (שמות יב) במסכת נפשות:

על פסחו. שהיה קדוש ועומד מאתמול:

אקדושי. מקדיש ליה רועה מע"ש שהרי יודע שזה סומך עליו:

עילוי. מעלה בעלמא שיקדישו בעלים:

הא. דקתני אין מקדישין בחובות שאין קבוע להן זמן קאי שאין הקרבתן דוחה שבת:

7. קמח, ב - קמט, א

רש"י

מתני'

פרפרותיו. מייני מעדנים :
אבל לא מן הכתב. אם כתב מעייש כך וכך אורחים פלוני ופלוני זמנתי כדי שלא ישכחם לא יקרא באותו כתב בשבת ובגמ' מפרש טעמא :
מפיס. לשון פייס מטיל פייס לחלק מי מגיע כל מנה ומנה :
ובלבד שלא יתכוין לעשות כו'. שיהו המנות שוות ולא תהא אחת גדולה ואחת קטנה לזכות בגדולה הזוכה ע"פ הגורל והמתחייב ע"פ הגורל לקטנה יטלנה ובגמ' מפרש טעמא :
חלשים. גורלות :
על הקדשים. בין הכהנים :
אבל לא על המנות. בגמרא מפרש :

גמ'

מ"ט. אבל לא מן הכתב :
שמא ימחוק. מן האורחין שיראה שלא הכין להם כל צרכם ויתחרט שזימן יותר מן הראוי וימחוק מן הכתב כדי שלא יקראם השמש : כל הני שמא יקרא בשטרי הדיוטות של מקח וממכר קאמר :
דכתב. מניינא אכותל בדיו :
ומידלי. שאינו מגיע לשם למחוק : (אפילו גבוה שאינו מגיע לשם למחוק) :
אפילו גבוה. שאינו מגיע שם להטות הנר אסור דהואיל ונמוך אסור גבוה נמי אסור שלא תחלוך :
ומיתתי. שנמוך ויכול להגיע שם ולמחוק :
ולמ"ד שמא יקרא. היכא דליכא למיחש לשמא יקרא ליחוש לשמא ימחוק :
דחייק. בסכין בתוך העץ בטבלא שאין נוחה למחוק ואדהכי מדכר וליכא למיחש למחוק :
גודא. כותל :
פינקס. כעין לוחות של סוחרים :

משנה

מונה אדם את אורחיו ואת פרפרותיו מפיו, אבל לא - מן הכתב.
מפיס אדם עם בניו ועם בני ביתו על השולחן, ובלבד שלא יתכוין לעשות מנה גדולה כנגד מנה קטנה, ומטילין חלשין על הקדשים ביום טוב, אבל לא - על המנות.

קמט, א גמרא

מאי טעמא?

רב ביבי אמר:
 גזירה שמא ימחוק.

אביי אמר:
 גזירה שמא יקרא בשטרי הדיוטות.

מאי בנייהו?

איכא בנייהו:
 דכתב אכותל ומידלי.
 למאן דאמר: "שמא ימחוק" - לא חיישינן.
 ולמאן דאמר: "שמא יקרא" חיישינן.
 ולמאן דאמר: "שמא ימחוק" - ניהוש: שמא יקרא!

ותו, לשמא ימחוק לא חיישינן!?

והתניא:

"לא יקרא לאור הנר".

ואמר רבה:

אפילו גבוה שתי קומות,
 אפילו גבוה שתי מרדעות,
 אפילו עשרה בתים זה על גבי זה - לא יקרא!

אלא, איכא בנייהו:

דכתב אכותל ומיתתי,
 למאן דאמר: "שמא ימחוק" - חיישינן,
 למאן דאמר: "שמא יקרא" - לא חיישינן,
 גודא בשטרא - לא מיחלף.

ולמאן דאמר: "שמא יקרא" - ליחוש: שמא ימחוק!

אלא, איכא בנייהו:

דחייק אטבלא,
 ואפינקס,
 למאן דאמר: "שמא ימחוק" - לא חיישינן.
 למאן דאמר: "שמא יקרא" - חיישינן.

ולמאן דאמר: "שמא ימחוק" - ליחוש: "שמא יקרא"!

וכי תימא: טבלא ופינקס בשטרא - לא מיחלף, והתניא:

"מונה אדם כמה מבפנים וכמה מבחוץ, וכמה מנות עתיד להניח לפניהם מכתב שעל גבי הכותל, אבל לא מכתב שעל גבי טבלא ופינקס!"

הכי דמי?

אילימא: דכתיב מכתב - מאי שנא הכא ומאי שנא הכא? אלא לאו: דחייק - וקתני: "מכתב שעל גבי הכותל,

אבל לא מכתב שעל גבי טבלא ופינקס!"

אלא, לעולם דכתב אכותל ומידלי,

ודקא קשיא לך דרבה,

דרבה - תנאי היא:

דתניא:

"מונה אדם את אורחיו ואת פרפרותיו מפיו, אבל לא מן הכתב.

רבי אחא:

מתיר מכתב שעל גבי הכותל".

הכי דמי?

אילימא: דכתיב מתתא - ליחוש שמא ימחוק!

אלא לאו: דכתב ומידלי,

ושמע מינה: דרבה תנאי היא.

שמע מינה.

והני תנאי - כהני תנאי.

דתניא:

"אין רואין במראה בשבת.

רבי מאיר:

מתיר במראה הקבוע בכותל".

מאי שנא "הקבוע בכותל"? דאדהכי והכי מדפר?

'שאינו קבוע' - נמי אדהכי והכי מדפר!

הכא - במראה של מתכת עסקינן,

וכדרב נחמן אמר רבה בר אבון.

דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבון:

מפני מה אמרו: מראה של מתכת - אסורה?

מפני שאדם עשוי להשיר בה נימין המדולדלין.

תנו רבנן:

"כתב המהלך תחת הצורה ותחת הדיוקנאות - אסור לקרותו בשבת.

ודיוקנא עצמה - אף בחול אסור להסתכל בה,

משום שנאמר: "אל תפנו אל האילים"⁶²⁶ (ויקרא יט, ד)."

מאי תלמודא?

אמר רבי חנין:

"אל תפנו אל" מדעתכם.

רש"י

כמה בפנים וכמה בחוץ. את מי ומי אושיב בפנים במקום המכובד ואת מי ומי אושיב בחוץ שאינה כל כך ספונין:

אבל לא מכתב שעל גבי טבלא ופינקס. דגודא בשטרא לא מיחלף אבל טבלא ופינקס מיחלף:

[דכתיב מיכתב. כתב של דין]:

אלא לעולם דכתב אכותל ומידלי. שאינו יכול למחוק ולשמא יקרא לא חיישין דגודא בשטרא לא מיחלף ודקשיא לך דאע"ג דמידלי ליתסרי כדרבה דאמר גבי נר אפילו י בתים:

דרבה תנאי היא. דאיכא דחייש לשלא תחלוק באיסור שבת דרבנן ואיכא דמפליג:

ליחוש לשמא ימחוק. דהא ר' אחא כותל דוקא נקט ואי מתתי מה לי כותל מה לי אגרת: אין רואין במראה. מירואיי"ר [ראי] לפי שהרואה במראה אינו צריך אלא לתקן שערות ראשו וזקנו הלכך חיישי שמא יראה נימין המדולדלות שאינן שוות עם שאר השער ויגלחן:

דאדהכי והכי. שילך להביא תער או מספרים:

מדכר. שהוא שבת:

של מתכת. שאינו צריך להביא מספרים שהיא עצמה מגלחת השער:

כתב המהלך תחת הצורה ותחת הדיוקנאות. כגון בני אדם המצייירים בכותל חיות משונות או דיוקנות של בני אדם של מעשים כגון מלחמת דוד וגלית וכותבין תחתיה זו צורת חיה פלונית וזו דיוקנית פלוני ופלונית:

אסור לקרותו בשבת. שמא יקרא בשטרי הדיוטות:

אל מדעתכם. אל אשר אתם עושי מדעת לבבכם וחלל שלכם. אלילים לשון חללים:

8. קמט, א-ב

רס"י

עם בניו ובני ביתו אין עם אחר
 לא. מדלא תנא ומפיס על
 המנות:
 משום לוין ופורעין. דגזור בהו
 רבנן שמא יכתוב:
 המקפידין. שאין מוחלים
 ומוותרין זה לזה:
 וכדברי (בית) הלל דחייש שמא
 יוקירו חיטי בהלואת ככרות אף
 משום רבית: בניו ובני ביתו
 נמי. ליחוש לרבית וכל הני:
 להלוות. משלו:
 בניו ובני ביתו. הסמוכים על
 שלחנו דכיון דהכל משלו אין
 כאן רבית:
 להטעימן טעם רבית. שידעו
 כמה קשה אלמא כיון דמשלו
 הוא אין כאן איסור רבית
 והלכך גבי מדה ומשקל ומנין
 נמי לאו קפידא הוא אלא
 להשוותם בלא קנאה:
 אי הכי מנה גדולה כנגד מנה
 קטנה נמי. דמוקמינן טעמא
 לקמן משום קוביא ואפ"י בחול
 אסור וכיון דהכל משלו אמאי
 אסור להטעימן טעמא קוביא
 בעלמא הוא:
 מאי טעמא מותר. ולא חייש
 לקוביא:
 כדרב יהודה אמר רב.
 דלהטעימן בעלמא הוא:
 עם אחר לא כדרב יהודה אמר
 שמואל. דכיון דמקפידין עוברין
 משום מדה ומשקל ומנין:
 משום קוביא. דגזל הוא
 דאסמכתא לא קניא והא
 אסמכתא דסמיך על הגורל אם
 יפול גורל אמנה הגדולה אזכה
 בה ולפיכך תלה עצמו אף לגורל
 הקטנה על הספק ואילו יודע
 מתחלה שכן לא היה מתרצה:

"מפיס אדם עם בניו ועם בני ביתו על השולחן,
 ובלבד שלא יתניין לעשות מנה גדולה כנגד מנה קטנה".

"עם בניו ועם בני ביתו" - אין,
 ועם אחר - לא.

מאי טעמא?

כדרב יהודה אמר שמואל.
 דאמר רב יהודה אמר שמואל:
 בני חבורה המקפידין זה על זה - עוברין משום מדה, ומשום משקל, ומשום מנין,
 ומשום לוין ופורעין ביום טוב,
 וכדברי הלל⁶²⁷: אף משום רבית. **קמט, ב**

אי הכי, בניו ובני ביתו נמי!

בניו ובני ביתו - היינו טעמא כדרב יהודה אמר רב:
 דאמר רב יהודה אמר רב:
 מותר להלוות בניו ובני ביתו ברבית,
 כדי להטעימן טעם רבית.

אי הכי, "מנה גדולה כנגד מנה קטנה" נמי!

אין, הכי נמי,
 וחסורי מיחסרא והכי קתני:
 "מפיס אדם עם בניו ועם בני ביתו על השולחן אפילו מנה גדולה כנגד מנה קטנה".

מאי טעמא?

כדרב יהודה אמר רב.

עם בניו ועם בני ביתו - אין,

עם אחרים - לא.

מאי טעמא?

כדרב יהודה אמר שמואל.

מנה גדולה כנגד מנה קטנה, אף בחול לאחרים - אסור.

מאי טעמא?

משום קוביא.

⁶²⁷ מסורת הש"ס. גירסת וילנא: בית הלל

9. קמט, ב

רש"י

של חול. של קדשים של
אתמול:
כמריבי כהן. ככהנים אלו שהם
בעלי מריבה:
אפי' דחול נמי. לישתרי להו
להפיס ביו"ט כי היכי דלא
לינצו:

"מטילין חלשין על הקדשים ביום טוב,
אבל לא על המנות".

מאי "אבל לא על המנות"?

אמר רבי יעקב בריה דבתי יעקב:
אבל לא על המנות של חול ביום טוב.

פשיטא!

מהו דתימא:
הואיל וקתיב: "ועמך ממריבי כהן"⁶²⁸ (הושע ד, ד),
אפילו מנות דחול נמי,
קא משמע לן.

10. קמט, ב

רש"י

זה בכה. אני אפתנו בכה:
שבעת קלון. בנבוכדנצר משתעי
 שהיה מטיל משכב זכור על
 המלכים וכשהגיע יומו של
 צדקיהו נמשכה ערלתו ג' מאות
 אמה והיינו שבעת קלון:
חזא דכוליה קרא בנבוכדנצר
כתיב. שפיר מצית לאוקמי
 כוליה בנבוכדנצר וה"ק שתי גס
 אתה כאותם שהיית מקלה
 אותן והערל והתערל והתגנה:
בשעה שעשה לו כו'. לקמן היא
 מדקאמר לאותו צדיק ש"מ
 אנוס היה:
ענוש לצדיק לא טוב. צדיק
 המעניש לא טוב וכיון דאינו טוב
 הרי הוא רע:
וכתיב לא יגור רע. אלמא אינו
 נכנס במחיצתו:

ואמר רבי יעקב בריה דרבתי יעקב:

כל שחבירו נענש על דו - אין מכניסין אותו במחיצתו של הקדוש ברוך הוא.

מנלן?

אילימא משום דכתיב: "ויאמר ה': מי יפתה את אחאב ויעל ויפל ברמת גלעד?

ויאמר זה בכה וזה אמר בכה. ויצא הרוח ויעמד לפני ה' ויאמר: אני אפתנו ...

ויאמר: אצא והייתי רוח שקר בפי כל נביאיו,

ויאמר: תפתה וגם תוכל צא ועשה כן"⁶²⁹ (מלכים א, כב, כ-כב),

ואמרין: מאי "רוח"?

אמר רבי יוחנן:

זה רוחו של נבות.

ומאי "צא"?

אמר רב:

צא ממחיצתי.

ודילמא התם היינו טעמא:

דכתיב: "דבר שקרים, לא יפון"⁶³⁰ (תהלים קא, ז)!אלא מהכא: "שבעת קלון מכבוד שתה גם אתה והערל"⁶³¹ (חבקוק ב, ז),

"שבעת קלון מכבוד" - זה נבוכדנצר,

"שתה גם אתה והערל" - זה צדקיהו.

חדא: דכוליה קרא - בנבוכדנצר כתיב!

ועוד: צדקיהו צדיקא, מאי הוה ליה למיעבד ליה?

דאמר רב יהודה אמר רב: בשעה שבקש אותו רשע לעשות לאותו צדיק קד וכו'!

אלא מהכא: "גם ענוש לצדיק לא טוב"⁶³² (משלי יז כו),

אין "לא טוב" אלא רע,

וכתיב: "כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגרה רע" (תהילים ה, ה),

צדיק אתה ה', ולא יגור במגורך רע.

⁶²⁹ ב ויאמר ה' מי יפתה את אחאב ויעל ויפל ברמת גלעד ויאמר זה בכה וזה אמר בכה. כא ויצא הרוח ויעמד לפני ה' ויאמר אני אפתנו ויאמר ה' אליו

במה. כב ויאמר אצא והייתי רוח שקר בפי כל נביאיו ויאמר תפתה וגם תוכל צא ועשה כן

⁶³⁰ לא ישוב בקרב ביתי עשה רמיה דבר שקרים לא יפון לנגד עיני

⁶³¹ שבעת קלון מכבוד שתה גם אתה והערל תסוב עליך כוס ימיו ה' וקולו על כבודך

⁶³² גם ענוש לצדיק לא טוב להמות נדיבים על ישר

11. קמט, ב - קנ, א

["מטילין חלשין על הקדשים ביום טוב, אבל לא - על המנות"].

מאי משמע דהאי "חלשים" לישנא דפוגרא הוא?

דכתיב: "איה נבלת משימים, הילל בן שחר? נגדעת לארץ חולש על גוים?" (ישעיה יד, יב),

אמר רבא בר רב הונא:

מלמד שהיה מטיל פור על גדולי מלכות,

לידע איזה בן יזמו של משכב זכור.

וכתיב: "כל מלכי גוים בלם" (ישעיה יד, ח),

אמר רבי יוחנן:

שנחו ממשכב זכור.

ואמר רבי יוחנן:

כל ימיו של אותו רשע - לא נמצא שחוק בפה כל בריה,

שנאמר: "נהה שקטה כל הארץ פצחו רנה" (ישעיה יד, ז),

מכלל: דעד השתא - לא הוה רנה.

ואמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן:

אסור לעמוד בביתו של אותו רשע,

שנאמר: "ושעירים יקדו שם" (ישעיה יג, כא).

ואמר רב יהודה אמר רב:

בשעה שביקש אותו רשע לעשות לאותו צדיק כה,

נמשכה ערלתו שלש מאות אמה, והיתה מחגרת על כל המסיבה כולה,

שנאמר: "שבעת קלון מפבוד, שתה גם אתה והערל" (חבקוק ב, טו-טז),

"ערל" - בגימטריא שלש מאות הוי.

ואמר רב יהודה אמר רב:

בשעה שיירד אותו רשע לגיהנם, רעשו כל יורדי גיהנם,

אמרו: שמא למשול עליהם הוא בא, או ליחלות כמותם הוא בא?

שנאמר: "גם אתה חלית כמונו אלינו נמשלת" (ישעיה יד, י).

יצאתה בת קול ואמרה: "ממי נעמת רדה והשכבה את ערלים" (יחזקאל לב, יט).

"איה שבת נגש שבתה מדהבה" (ישעיה יד, ד).

אמר רב יהודה אמר רב:

שבתה אומה זו שאמרה: אֲמָרוּ וְהָבָא.

קנא

ואיכא דאמרי:

שאמרה: מאד מאד הביא בלא מדה.

"ורבו יתירה הוספת לי" (דניאל ד, לג).

אמר רב יהודה אמר רב ירמיה בר אבא:

מלמד שרכב על ארי זכר, וקשר תנין בראשו,

לקיים מה שנאמר: "וגם את חית השדה נתתי לו לעבדו" (ירמיה כו, ו).

⁶³³ כל מלכי גוים בלם שכבו בכבוד איש בביתו

⁶³⁴ ורבצו שם ציים ומלאו בתיהם אחים ושכנו שם בנות יענה ושעירים יקדו שם

⁶³⁵ טו הוי משקה רעהו מספח המתק ואף שפר למען הביט על מעוריהם. טז שבעת קלון מפבוד שתה גם אתה והערל תסוב עליך פוס ימיו ה' וקיקלון על פבודך

⁶³⁶ בלם יענו ויאמרו אליה גם אתה חלית כמונו אלינו נמשלת

⁶³⁷ ונשאת המשל הזה על מלך בכל ואמרת איה שבת נגש שבתה מדהבה

⁶³⁸ בה זמנא מנדעי יתוב עלי וליקר מלכותי הדרי וזוי יתוב עלי ולי הדברי ורברבני יבעון ועל מלכותי התקנת ורבו יתירה הוספת לי

⁶³⁹ ועתה אנמי נתתי את כל הארצות האלה ביד נבוכדנאצר מלך בבל עבדי וגם את חית השדה נתתי לו לעבדו

12. קנ"א

רש"י

מתני'

לא ישכור אדם פועלים. דכתיב (ישעיהו נח) ממצוא חפצך: ולא יאמר לחבירו כו'. בגמרא פריך פשיטא כיון דהוא אסור חבירו נמי אסור דהא ישראל הוא והשולחו עובר משום לפני עור לא תתן מכשול: אין מחשיכין על התחום. לקרב עצמו בשבת עד סוף התחום ולהחשיך שם שיהא קרוב למקום הפועלים או לפרדס להביא פירות דכל דבר שאסור לעשותו בשבת אסור להחשיך עליו: אבל מחשיך הוא. להיות קרוב לצאת לשמור פירותיו וזה דבר המותר בשבת לשמור פירותיו אם היו בתוך תחומו: ומביא פירות בידו. הואיל ועיקר מחשבתו לא היה לכך: כלל אמר אבא שאול. נותן היה כלל בדבר זה להוסיף דברים אחרים כיוצא בו ולקמיה מפרש לאתויי מאי: כל שאני זכאי באמירתו. שאני רשאי לאומרו לחבירו או לנכרי בשבת לעשות למוצאי שבת רשאי אני להחשיך עליו: גמי מאי שנא כו'. ופשיטא דכיון דאמר לא ישכור ה"ה לא יאמר לחבירו דהא ישראל הוא כמותו ולא מצוי לאוגרינהו: אמירה לנכרי שבות. וכבר סתמה רבי למתני' נכרי שבא לכבות אין אומרים לו כבה: הא קמ"ל. משנה יתירה בהדיא הוא דלא לימא ליה אבל סתמא שרי ליה למימר: הנראה. עכשיו נראה אם תעמוד עמי לערב אם תבא אלי לכשתחשיך ושניהם יודעין שעל מנת לשוכרו לפעולתו הוא מזהירו וכיון דלא מפרש בהדיא שרי כדמפרש טעמא לקמן דבור אסור הרהור מותר:

משנה

לא ישכור אדם פועלים בשבת. ולא יאמר אדם לחבירו לשכור לו פועלים. אין מחשיכין על התחום לשכור לו פועלים ולהביא פירות, אבל מחשיך הוא לשמור, ומביא פירות בידו. כלל אמר אבא שאול: כל שאני זכאי באמירתו - רשאי אני להחשיך עליו.

גמרא

פשיטא⁶⁴⁰!

מאי שנא הוא ומאי שנא "חבירו"!

אמר רב פפא:

חבר גוי.

מתקיף לה רב אשי:

אמירה לגוי - שבות!

אלא אמר רב אשי:

אפילו תימא: "חבירו" ישראל, הא קא משמע לן: לא יאמר אדם לחבירו: "שכור לי פועלים", אבל אומר אדם לחבירו: "הנראה שתעמוד עמי לערב?".

ומתניתין מני?

רבי יהושע בן קרחה.

דתניא:

"לא יאמר אדם לחבירו: 'הנראה שתעמוד עמי לערב?'."

רבי יהושע בן קרחה אומר:

אומר אדם לחבירו: "הנראה שתעמוד עמי לערב?".

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן:

הלכה כרבי יהושע בן קרחה.

ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן:

מאי טעמא דרבי יהושע בן קרחה?

דכתיב: "ממצוא חפצך ודבר דבר"⁶⁴¹ (ישעיה נח, יג),

דיבור - אסור,

הרהור - מותר.

⁶⁴⁰ בוילנא: (פשיטא)

⁶⁴¹ אם תשיב משבת ונגלה עשיות חפצך ביום קדשי וקראת לשבת ענג לקדוש יהוה מכבד וכבודתו מעשיות דרכיך ממצוא חפצך ודבר דבר

13. קנא

רש"י

מותו להרהר. בדברי תורה: **והיה מחניך קדוש**. ולא כתיב ביה דבר אלא מקום חנייתך תהא בקדושה וטעמא משום דישאל מהרהרין תמיד בדברי תורה: **ערות דבר**. אלמא לא אסיר ליה אלא בשעת דבור: **ההיא כדרב יהודה**. כלומר לעולם והיה מחניך קדוש משום הרהור תורה ואפי' אין דבור ולא יראה בך ערות דבר במילתא אחרייתו מיירי דאסור בשעת הדבור ולא בשעת הרהור כגון להסתכל בערוה: **עכו"ם ערום**. כ"ש ישראל כדמפרש ואזיל: **אימא שפיר דמי**. דכבהמה בעלמא הוא: **וערות אביהם**. אלמא ערוה היא בבן נח: **ודבור מי אסור והא אמר רב חסדא כו'**. וכל הני דבור הוא: **פקוח נפש**. בדבר שיש בו סכנה פקוח דיקומבימוניט {חילוץ} [כוונת רש"י, כפי הנראה, להצביע על המשותף בין השימושים השונים של הגזרון "פקח": "פיקוח-נפש", "המפקח את הגל" ואולי גם "יין מפקחוי"]}: **ופקוח דרבים**. כגון לרשות: **וקרסאות ובסילקאות**. מיני פלטין הן ששם נאספו לבית הוועד: **ללמדו אומנות**. דהא נמי מצוה היא דכל שאינו מלמדו אומנות מלמדו לסטות ומצוה ילפינן מקרא בקדושין בהאשה ניקנית (ד' ל:).

וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַאי טַעְמָא דְרַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן קִרְחָה? דְּכַתְיב: **"מִמְצוֹא חֲפִצָּה וְדָבָר דְּבָר"**⁶⁴² (ישעיה נח, יג), דִּיבּוּר - אָסוּר, הִרְהוּר - מוֹתֵר.]

רַמִּי לִיה רַב אַחָא בַר רַב הוּנָא לְרַבָּא: מִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: דִּיבּוּר - אָסוּר, הִרְהוּר - מוֹתֵר?! אֲלָמָא: הִרְהוּר - לֹא כְּדִיבּוּר דְּמִי. וְהָאֵמַר רַבָּה בַר בַּר חֲנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בְּכָל מְקוֹם מוֹתֵר לְהִרְהוּר, חוּץ מִבֵּית הַמְּרֻחָץ וּמִבֵּית הַכֶּסֶף!

שְׁאֵנֵי הֵתָם, דְּבַעֲיָנָן: **"וְהָיָה מְחַנֵּךְ קְדוֹשׁ"**⁶⁴³ (דברים כג, טו) וְלִיכָא.

הֵכָא נִמְי כְּתִיב: **"וְלֹא יֵרָאָה בְךָ עֲרוּת דְּבָר"** (דברים כג, טו)!

ההוא, מיבעי ליה לכדרב יהודה, דאמר רב יהודה: גוי ערום - אסור לקרות קרית שמע כנגדו.

מאי איריא גוי? אפילו ישראל נמי!

לֹא מִיִּבְעִיא קְאָמַר. לֹא מִיִּבְעִיא יִשְׂרָאֵל - דְּאָסוּר, אֲכַל גּוֹי כִּיּוֹן דְּכַתְיב בֵּיהּ: **"אֲשֶׁר בָּשָׂר חַמּוּרִים בְּשָׂרָם"**⁶⁴⁴ (יחזקאל כג, כ) - אִימָא שְׁפִיר דְּמִי, קָא מִשְׁמַע לָן.

אימא הכי נמי!

אמר קרא: **"וערות אביהם לא ראו"**⁶⁴⁵ (בראשית ט, כג).

וְדִיבּוּר - מִי אָסוּר?! וְהָא רַב חֲסֵדָא וְרַב הַמְּנוּנָא דְאָמְרֵי תְרוּיָהוּ: חֲשַׁבְנוּתָא שְׁל מִצְוָה - מוֹתֵר לְחַשְׁבֹן בְּשַׁבָּת. וְאָמַר רַבִּי אֲלֶעָזָר: פּוֹסְקִים צְדָקָה לְעֵנִיִּים בְּשַׁבָּת. וְאָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִפְּקָחִין פִּיקוּחַ נְפִשׁ וּפִיקוּחַ רַבִּים בְּשַׁבָּת, וְהוּלְכִין לְבֵתֵי כְּנִסְיֹת לְפָקַח עַל עֶסְקֵי רַבִּים בְּשַׁבָּת. וְאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הוּלְכִין לְטַרְטִיאוֹת וּלְקַרְקִסָּאוֹת וּלְבִסְיָלְקָאוֹת לְפָקַח עַל עֶסְקֵי רַבִּים בְּשַׁבָּת. וְתַנָּא דְּבִי מְנַשֶּׁה: **"מְשַׁדְּכִין עַל הַתִּינוּקוֹת לִיאֲרֹס בְּשַׁבָּת, וְעַל הַתִּינוּקָא לְלַמְדוֹ סֵפֶר וּלְלַמְדוֹ אֲוִמְנוּת!"**

אמר קרא: **"ממצוא חפציה ודבר דבר"** (ישעיה נח, יג) - **"חפציה"** - אסורים, חפציה שמים - מותרין.

⁶⁴² אם תשיב משבת ורגלך עשות חפציה ביום קדשי וקראת לשבת ענג לקדוש יהיה מכבד וכבדתו מעשות דרכיה ממצוא חפציה ודבר דבר

⁶⁴³ כי יהיה אלהיך מתהלך בקרב מחנך להצילך ולתת איבוי לפניך והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר ושב מאתריך

⁶⁴⁴ ותעבנה על פלגשיהם אשר בשר חמורים בשרם וזימת סוסים וזימתם

⁶⁴⁵ ויקח שם ויפת את השמלה וישימו על שכמם שניהם וילכו אחרינית וימסו את ערות אביהם ופניהם אחרינית וערות אביהם לא ראו

14. קנ, א-ב

רס"י

של מלך. של עצה שאינו שלו ואין צריך בכך כגון הרוצה לבנות בית כך וכך צריך להוציא בו ול"ע כמו מה לך מה לך ולחשבונות הללו הרי אין צורך בהן לא לך ולא לאחר כגון ההיא דפרישית:
ושל מה בכך. כגון שכבר היו לצורך אלא שעברו כגון כך וכך הוצאתי בבנין זה:
חשבונות שעברו. לקמן מוקי לה דלא עברו לגמרי שעדיין שכן הפועלים עליו שלא נתנו להן ושל מה בכך שעברו לגמרי ואין שכן פועלים עליו:
כך וכך הוצאתי. אלמא עברו מותרין:
תקשי לך היא גופא. ברייתא קמייתא רישא קתני שעברו אסורין וסיפא קתני של מה בכך מותרין דהיינו עברו:

אמר רב יהודה אמר שמואל:
 חשבונות של מלך, ושל מה בכך - מותר לחשבון בשבת.

תניא נמי הכי:

"חשבונות שעברו ושעתידין להיות - אסור לחשבון,
 של מלך ושל מה בכך - מותר לחשבון".

קנב

ורמיהו:

"חושבין חשבונות שאינן צריכין,
 ואין מחשבין חשבונות שאריכין בשבת.
 כיצד?"

אומר אדם לחבירו: "כך וכך פועלים הוצאתי על שדה זו, כך וכך דינרין הוצאתי על דירה זו",
 אבל לא יאמר לו: "כך וכך הוצאתי, וכך וכך אני עתיד להוציא!"

ולטעמיהו,

קשיא לך היא גופא!

אלא,

הא - דאיכא אגרא דאגרא גביה.

הא - דליכא אגרא דאגרא גביה.

15. קנ"ב

"אין מחשיבין על התחום לשכור לו פועלים ולהביא פירות".

כ"ז

צ"ף. אילן גדול הוא ובעל ענפים הרבה ושלושה מיני אוכל יש בפירותיו אביונות קפריסין ולולבין:

שאם יש בורגנין. מעי אמה לעי אמה הולך אפי' שהכל חשוב כעיר אחת וכל העיר כדי אמות כדאמרינן בעירובין (דף כא.) וכיון דהוא דבר שיש לו היתר על ידי תקנה בשבת מותר לאומרו אפילו במקום שאין שם היתר:

המחוברים. שא"א לקצץ בשבת ע"י שום תקנה:

קש. זנבות השבולים אשטרצ"א (קש) נראה לעיל כ: {:

בתיבנא סריא. שאפי' יש מחיצות אינו מביא משום דמוקצה הוא:

על עסקי כלה ומת אין. דחפצי שמים הן אבל על עסקי אחר אפי' דומיא דכלה לא:

בשלמא אחר דומיא דכלה. משכחת לה. דאסור להחשיך כגון לחתוך מן המחובר:

למיגז לה אסא. דעבדו לה גננא דאסא לכלתא:

אלא עסקי מת מאי היא. הבאה דארון ותכריכין ואמאי לאחר לא לימא הואיל ואם יש שם מחיצות מביא:

למיגז ליה גלימא. לתקן לו תכריכין דאין היתר לדבר היום כלל:

תנו רבנן:

"מעשה בחסיד אחד שנפרצה לו פרץ בתוך שדהו, ונמלך עליה לגודרה, ונזכר ששבת הוא, ונמנע אותו חסיד ולא גדרה, ונעשה לו נס, ועלתה בו צלף, וממנה היתה פרוסתו ופרנסת אנשי ביתו".

אמר רב יהודה אמר שמואל:

מותר לאדם לומר לחבירו: "לכרך פלוני אני הולך למחר",

שאם יש בורגנין הולך.

תנן:

"אין מחשיבין על התחום לשכור פועלים ולהביא פירות".

בשלמא: "לשכור פועלים" - דבשבת לא מצי אגר,

אלא "להביא פירות" - לימא: שאם יש שם מחיצות - מביא!

משפחת לה בפירות המחוברים.

והתני רבי אושעיא:

"אין מחשיבין על התחום להביא תבן וקש",

בשלמא "קש" - משפחת לה במחובר.

אלא "תבן" - היכי משפחת לה?

בתיבנא סריא.

תא שמע:

"מחשיבין על התחום לפקח על עסקי כלה ועל עסקי המת" (שבת קנא).

על "עסקי כלה ומת" - אין, על עסקי אחר - לא.

בשלמא אחר דומיא דכלה - משפחת לה למיגזא ליה אסא,

אלא מת - מאי ניהו?

להביא לו ארון ותכריכין.

וקתני: "מת" - אין, אבל אחר - לא,

ואמאי? לימא: שאם יש שם מחיצות - מביא!

מת נמי - משפחת לה למיגזא ליה גלימא.

16. קנ, ב

רס"י

ואע"ג דלא אבדיל. אסיפא דמתניי מתמה דקתני ומביא פירות בידו לקוצצן מן המחובר בלא הבדלה:
 בין הגיתות שנו. דאיכא כוס בשדה:
 המבדיל בין קודש לחול. להיכרא בעלמא ללוות את המלך:
 ועבדינן צורכין. ואחר כך אנו מברכין על הכוס ברכה גמורה דהבדלה וכ"ש דאי אבדיל בתפלה מותר לעשות צרכיו וחוזר ומבדיל על הכוס:
 ומסלתינן סילתני. חוטבין עצים:

"אבל מחשיבין [לשמוך, ומביא פירות בידו]."

ואף על גב דלא אבדיל?
 והאמר רבי אלעזר בן אנטיגנוס משום רבי אליעזר בן יעקב:
 אסור לו לאדם שיעשה חפציו קודם שיבדיל!
 וכי תימא: דאבדיל בתפלה,
 והאמר רב יהודה אמר שמואל:
 המבדיל בתפלה - צריך שיבדיל על הכוס!
 וכי תימא: דאבדיל על הכוס - כוס בשדה מי אכא?!

תרגמא רבי נתן בר אמי קמיה דרבא:
 בין הגיתות שנו.

אמר ליה רבי אבא לרב אשי:
 במערבא אמרינן הכי: "המבדיל בין קודש לחול", ועבדינן צורכין.

אמר רב אשי:
 כי הוינא בי רב פהנא, הוה אמר: "המבדיל בין קודש לחול", ומסלתינן סילתני.

17. קנ, ב - קנא, א

ר"י

בְּלֵל אֶמֶר אָבָא שְׂאוּל:

כָּל שְׂאֵנִי [זְכָאֵי בְּאִמְרֵתוֹ - רִשְׁאֵי אֲנִי לְהַחֲשִׁיד עָלָיו].

איבעיא להו⁶⁴⁶:

אָבָא שְׂאוּל אֵהֵיִיא?

אילימא: ארישא קאי: "אין מחשיכין על התחום לשכור פועלים, להביא פירות",

האי "כל שאני זכאי באמירתו - רשאי אני בחשיכתו",

"כל שאני זכאי באמירתו - איני רשאי בחשיכתו" מיבעי ליה!

אלא: אסיפא קאי: "אבל מחשיך הוא לשמור, ומביא פירות בידו",

האי "כל שאני זכאי בחשיכתו - רשאי אני באמירתו" מיבעי ליה!

לעולם אסיפא קאי,

ואבא שאול אהא קאי, דאמר רב יהודה אמר שמואל:

מותר לאדם לומר לחבירו: "שמור לי פירות שבתחומך, ואני אשמור לך פירות שבתחומי",

וקאמר אבא שאול לתנא קמא: מי לא מודית דמותר אדם לומר לחבירו:

"שמור לי פירות שבתחומך, ואני אשמור לך פירות שבתחומי"!

ואימא: "כל שאני זכאי באמירתו - רשאי אני להחשיך עליו",

"בְּלֵל" - לאתווי מאי?

לאתווי הא דתנו רבנן:

"אין מחשיכין על התחום להביא בהמה.

היתה עומדת חוש לתחום - קורא לה והיא באה.

בְּלֵל אֶמֶר אָבָא שְׂאוּל:

כָּל שְׂאֵנִי זְכָאֵי בְּאִמְרֵתוֹ - רִשְׁאֵי אֲנִי לְהַחֲשִׁיד עָלָיו.

ומחשיכין לפקח על עסקי בלה ועל עסקי המת להביא לו ארון ותכריכו.

ואומרים לו: "לך למקום פלוני, ואם לא מצאת במקום פלוני - הבא ממקום פלוני.

לא מצאת במנה - הבא במאתים".

רבי יוסי ברבי יהודה אומר:

ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח".

אחיא. קאי ומשוי כללא: אי נימא ארישא. דקתני ת"ק לאיסורא וקאתי אבא שאול לשוויה בה כללא אייב דכללא לאיסורא הי"ל למימר בהדיא כל שאינו זכאי באמירה כגון אלו שאינו רשאי לומר לחבירו שכור לי פועלים או הבא לי פירות למוצאי שבת אינו רשאי להחשיך מיבעי ליה:

אלא אסיפא קאי. דקאמר ת"ק להיתרא אבל מחשיך הוא לשמור ואתא איהו ושוייה ביה כללא להביא כל כיוצא בהן:

האי כל שאני זכאי להחשיך עליו זכאי אני באמירתו מיבעי ליה. דהיתר דחשיכה תנן והיתר דאמירה לא תנן והיכי תלי תניא בדלא תניא:

לעולם אסיפא קאי. כדקאמרת ודקשיא לך אמירה מהיכא קאמר ליה להיתרא דתלי בה החשכה אהא קאי דאמר רב יהודה כו' אלמא זכאי אני באמירתו ואבא שאול ות"ק כולחו פשיטא להו הא דשמואל וקאמר ליה אבא שאול לת"ק מי לא מודית בהא שאתה מתיר להחשיך דמותר הוא לומר כדשמואל אלמא הואיל ומותר לומר מותר להחשיך הלכך אמאי נקטת החשכה לשמור לחודא שוי כללא למילתא ואימא כל שאני זכאי באמירתו רשאי אני להחשיך עליו דש"מ הך וש"מ מת וכלה דהא נמי זכאי באמירתו הוא כדמפרש לקמן והלכך מחשיכין עליו וסיפא דמתני' דקתני מחשיכין על התחום לפקח על עסקי כלה אבא שאול היא:

כלל אמר אבא שאול כו'. והאי נמי זכאי באמירתו כדקתני סיפא ואומר לו לך למקום פלוני:

סכום מקח. מנה ומאתים:

קנא, א

18. קנא, א

רס"י

מתני'
נכרי שהביא חלילין בשבת.
 בשביל ישראל:
לא יספוד בהן ישראל. לעולם
 וקנסא הוא משום דמוכחא
 מילתא דבשבילו הובאו דאין
 דרך להביא חלילין אלא בשביל
 מת:
ממקום קרוב. בתוך התחום:
עשו לו ארון. בשביל נכרי או
 למכור:

גמ'
רב אמר ממקום קרוב ממש.
 כלומר שידוע לנו בירור הדבר
 דממקום קרוב באו שראינום
 שהיו בביתו:
ושמואל אמר חיישינן שמא חוץ
לחומה לנו. אפילו הביא מחוץ
 לעיר אנו תולין להתיר ואומרים
 שמא בתוך התחום לנו ערב
 שבת וסופדין בהן במוצ"ש מיד
 וחיישינן נמי אמרינן לקולא
 כדאמר' במס' חגיגה (דף טו.).
 גבי בתולה שעיברה חיישינן
 שמא באמבטי עיברה ומותרת
 לכהונה ולשמואל הכי קאמר
 מתני' לא יספוד בהן ישראל
 אא"כ יש לתלות שבאו ממקום
 קרוב ולאפוקי בידוע דמחוץ
 לתחום באו: ה"ג דיקא מתני'
 כוותיה דשמואל ותניא כוותיה
 דרב:

יקבר בו ישראל. דתלינן
 מספיקא שמא לצורך נכרי
 נעשה:
תניא כוותיה דרב. דספיקא
 אסור דקתני מחצה על מחצה
 ימתין בכדי שיחמו חמין וא"ת
 בכדי שיחמו חמין מיהא שרי
 והכא תני לא יספוד בהן משמע
 לעולם הכא מוכחא מילתא אבל
 במרחץ לא מוכחא מילתא כולי
 האי הואיל ואיכא נכרים:
באמבטי קטנה. שיש לתלות
 ולומר משחשיכה הוחמה על ידי
 עבדים וקומקמין הרבה:
אם יש בה רשות. אדם חשוב
 שליט:

רוחץ בה. ישראל מיד דיש לומר
 משחשיכה הוחמו חמין לאותו
 נכרי לישנא אחרינא גרסינן
 תניא כוותיה דשמואל ולא
 גרסי דייקא מתני' כו' עד
 מספיקא שרי ומייתי סייעתא
 לשמואל מדרבי יהודה דתלינן
 לקולא ורישא לא קשיא ליה
 כיון דמחצה על מחצה ודאי
 בשביל ישראל ונכרים הוחמו
 שהרי לא לאדם אחד לבדו
 הוחמו דנימא ספיקא לנכרי
 ספק לישראל ולשון זה נראה לי
 עיקר ורבותי נמי לא גרסי לעיל
 להא דקתני עשה נכרי את
 הארון עד מספיקא שרי ומיהו
 לא מפרשי לה כדפרישית:

משנה

מחשיבין על התחום לפקח על עסקי בלה, ועל עסקי המת להביא לו ארון ותכריכים.
גוי שהביא חלילין בשבת - לא יספוד בהן ישראל,
אלא אם בן באו ממקום קרוב.
עשו לו ארון וקפרו לו קבר - יקבר בו ישראל,
ואם בשביל ישראל - לא יקבר בו עולמית.

גמרא

מאי "ממקום קרוב"?

רב אמר:

ממקום קרוב ממש.

ושמואל אמר:

חיישינן שמא חוץ לחומה לנו.

דיקא מתניתין כוותיה דשמואל,

דקתני: "עשה לו ארון וקפר לו קבר - יקבר בו ישראל",

אלמא: מספיקא שרי,

הכא נמי - מספיקא שרי.

ותניא כוותיה דרב:

"עיד שישאל וגוים דרים בה,

והיתה בה מרחץ המרחצת בשבת,

אם רוב גוים - לערב, רוחץ בה מיד,

אם רוב ישראל - ימתין עד כדי שיחמו חמין,

מחצה על מחצה -⁶⁴⁷ ימתין עד כדי שיחמו חמין.

דבי יהודה אומר:

באמבטי קטנה,

אם יש בה רשות - רוחץ בה מיד" (מכשירין ב, ה).

מאי "רשות"?

אמר רב יהודה אמר רב יצחק בריה דרב יהודה:

אם יש בה אדם חשוב שיש לו עשרה עבדים שמתחממין לו עשרה קומקומין בבת אחת,

באמבטי קטנה - מותר לרוחץ בה מיד.

⁶⁴⁷ הגירסה במשנה ומסורת הש"ס. גירסת וילנא: (אסור, ו)

רש"י

ימתין בכדי שיעשו. נהי דלא מוכחא מילתא מיהו י"ל שמא בשביל ישראל נעשה:
בעומד. הקבר באיסרטיא שאין דרך ישראל ליקבר שם דודאי לא נעשה בשביל ישראל:
ארון מאי איכא למימר. להוכיח דלא בשביל ישראל נעשה:
במוטל. הארון:
על קברו. של נכרי באיסרטיא דמוכח דלשם אותו קבר נעשה הארון:

19. קנא, א

"עשו לו ארון וּחפרו לו קבר - יקבר בו ישראל".

אמאי?

הכא נמי ימתין בכדי שיעשו!

אמר עולא:

בעומד באסרטיא.

תינח "קבר",

"ארון" - מאי איכא למימר?

אמר רבי אבהו:

במוטל על קברו.

20. קנא, א-ב

רז"י

מתני'

ומדיחין. במים:

שלא יזיז

בו אבר. לא יגביה לו ידו או רגלו או ריסי עיניו:

שימתין. שלא יסריח מחמת חום הסדין והכרים:

קושרין את הלחי. של מת שהיה פיו הולך ונפתח קושרין את לחייו כדי שלא יפתח פיו יותר:

ולא שיעלה. להסגר ממה שנפתח דהיינו מזיז אבר אלא שלא יוסיף ליפתח:

סומכין אותה בספסל. שהרי תורת כלי עליו:

לא שתעלה. דהוה ליה בונה:

גמ'

ואמר לו אין סכין. אלמא דבר האסור לטלטל אסור לסוך:

קרקע בקרקע מיחלף. כלומר ההוא לאו משום טלטול הוא אלא משום אשוויי גומות ואע"ג דמרחץ רצפת אבנים הוא וליכא למיחש לאשוויי גומות מיחלף מיהא בקרקע אחר:

כל צרכי המת לאתויי מאי. דלא תנן:

כלי מיקר. שמביאים קרירות כגון זכוכית:

ואף שלמה אמר בחכמתו. שכריסו של מת ניפחת ונבקעת:

זה חוט השדרה. שהוא כמין חבל ולבן ככסף:

זו אמה. שהוא מעין של תולדה כמו גולות מים (יהושע טו):

זה פרש. וגלגל לשון גלל (יחזקאל ד):

אל הבור. שנופל לתוך פיו:

כחגים. בתענוגים:

משנה

עושין כל צרכי המת:

סכין,

ומדיחין אותה,

ובלבד שלא יזיז בו אבר.

שומטין את הכר מתחתיו ומטילין אותו על החול, בשביל ^אשימתין.

קושרין את הלחי,

לא שיעלה, אלא שלא יוסיף.

וכן קורה שנשברה - סומכין אותה: בספסל,

או בארוכות המטה,

לא שתעלה, אלא שלא תוסיף.

קנא, ב

גמרא

והאמר רב יהודה אמר שמואל:

מעשה בתלמידו של רבי מאיר שנכנס אחריו לבית המרחץ,

ביקש להדיח קרקע,

אמר לו: אין מדיחין.

לסוך קרקע,

אמר לו: אין סכין!

קרקע בקרקע - מחלפא,

מת בקרקע - לא מיחלף.

["עושין כל צרכי המת"].

"כל" - לאתויי מאי?

לאתויי הא דתנו רבנן:

"מביאין כלי מיקר, וכלי מתכות, ומניחין על כריסו כדי שלא תפוח.

ופוקקין את נקביו כדי שלא תיבנס בהן הרוח.

ואף שלמה אמר בחכמתו:

"עד שלא ירתק חבל הכסף" ⁶⁴⁸ (קהלת יב, ו) - זה חוט השדרה,

"ותרץ גלת הזהב" - זה אמה,

"ותשבר פד על המבוע" - זה הכרס,

"ונרץ הגלגל אל הבור" - זה פרש,

וכן הוא אומר: "זריתי פרש על פניכם פרש חגים" ⁶⁴⁹ (מלאכי ב, ג).

אמר רב הונא ואמרי לה אמר רב חגא:

אלו בני אדם שמניחין דברי תורה, ועושין כל מיהם כחגים.

אמר רבי לוי אמר רב פפי אמר רבי יהושע:

לאחר שלשה ימים - כריסו נבקעת ונופלת לו על פניו, ואומרת לו: "טול מה שנתת בי".

⁶⁴⁸ עד אשר לא ירתק חבל הכסף ותרץ גלת הזהב ותשבר פד על המבוע ונרץ הגלגל אל הבור

⁶⁴⁹ הנני גער לכם את הארץ זריתי פרש על פניכם פרש חגים ונשא אתכם אליו

21. קנא, ב

רש"י

מתני'
אין מעצמין את עיניו בשבת
 אפילו אחר יציאת הנפש דמוזי
 בו אבר:
שופך דמים. כדמפרש בברייתא
 בגמ' שבטורח מועט מקרב
 מיתתו:

גמ'
ואוחז בשני גודלי רגליו. עוצרן
 באצבעותיו:
וחתכם. לשון חיותכם:
אריה אבי תרי לא נפיל. להורגן
 כדכתי' ומוראכם תרי וכתוב על
 כל חית הארץ ואפי' ארי:
כדרמי בר אבא. דנקנסה עליו
 מיתה ונדמה לארי כבהמה:
נמשל. מי שחיה מושלת בו
 בידוע שכבהמה נדמה:

משנה

אין מעצמין את המת בשבת, ולא בחול עם יציאת נפש.
והמעצים עם יציאת הנפש - הרי זה שופך דמים.

גמרא

תנו רבנן:

"המעצמו עם יציאת הנפש - הרי זה שופך דמים.
 משל לנר שכבה והולכת, אדם מניח אצבעו עליה - מיד כבתה".

תניא:

"**רבן שמעון בן גמליאל אומר:**
הרוצה שיתעצמו עיניו של מת - נופח לו יין בחוטמו,
ונותן שמן בין ריסי עיניו,
ואוחז בשני גודלי רגליו,
והו מתעצמין מאליהו".

תניא:

"**רבן שמעון בן גמליאל אומר:**
תינוק בן יומו חי - מחללין עליו את השבת.
דוד מלך ישראל מת - אין מחללין עליו את השבת.
"תינוק בן יומו חי - מחללין עליו את השבת" -
אמרה תורה: "חלל עליו שבת אחת, כדי שישמור שבתות הרבה".
"דוד מלך ישראל מת - אין מחללין עליו" -
בין שמות אדם - בטל מן המצות".

והיינו דאמר רבי יוחנן:

"**במתים חפשיי**"⁶⁵⁰ (תהלים פח, ו) - כיון שמות אדם, נעשה חפשי מן המצות.

ותניא:

"**רבי שמעון בן אלעזר אומר:**
תינוק בן יומו חי - אין צריך לשומרו מן החולדה ומן העכברים,
אבל עוג מלך הבשן מת - צריך לשומרו מן החולדה ומן העכברים,
שנאמר: "ומוראכם וחתכם יהיה"⁶⁵¹ (בראשית ט, ב) - כל זמן שאדם חי - אימתו מושלת על הבריות,
 כיון שמות - בטלה אימתו".

אמר רב פפא:

נקיטינן: אריה אבי תרי - לא נפיל.

הא קא תזינן דנפיל!

ההוא פדרמי בר אבא,

דאמר רמי בר אבא:

אין חיה שולטת באדם, עד שנדמה לו כבהמה,
 שנאמר: "**ואדם ביקר בל יליו נמשל כבהמות נדמו**" (תהלים מט, יג).

אמר רבי חנינא:

אסור לישן בבית יחידי,

וכל הישן בבית יחידי - אחזתו לילית.

⁶⁵⁰ במתים חפשי כמו חללים שכבי קבר אשר לא זכרתם עוד והמה מידך נגזר

⁶⁵¹ ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ ועל כל עוף השמים בכל אשר תרמש האדמה ובכל דגי הים בידיכם נתנו

22. קנא, ב

רס"י

עשה. צדקה :
 עד שאתה מוצא. למי לעשות :
 ומצוי לך. ממון :
 ועודך בידך. עודך ברשותך
 קודם שתמות :
 לא זכות. לא דבר לזכות בו
 שכולם עשירים :
 ולא חובה. לאמץ לב ולקפוץ יד :
 על מדה זו. שלא יבא לידי עניות
 דדבר המזומן הוא לבא או עליו
 או על בנו או על בן בנו :
 ונתן לך רחמים. שתרחס על
 הבריות :

ותניא:

"דבי שמעון בן אלעזר אומר:

עשה עד שאתה מוצא, ומצוי לך, ועודך בידך.

ואף שלמה אמר בחכמתו:

"וזכר את בוראך בימי בחורתיך עד אשר לא יבאו ימי הרעה" (קהלת יב, א) - אלו ימי הזקנה.

"והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ" (קהלת יב, א) - אלו ימי המשח, שאין בהם לא זכות ולא חובה."

ופליגא דשמואל,

דאמר שמואל:

אין בין העולם הזה לימות המשיח, אלא שיעבוד מלכות בלבד,

שנאמר: **"כי לא יחדל אביון מקרב הארץ"**⁶⁵² (דברים טו, יא).

ותניא:

"דבי אלעזר הקפר אומר:

לעולם יבקש אדם רחמים על מדה זו,

שאם הוא לא בא - בא בנו,

ואם בנו לא בא - בן בנו בא,

שנאמר: "מי בגלל הדבר הזה"⁶⁵³ (דברים טו, י).

[**"מי בגלל הדבר הזה"** (דברים טו, י).]

תנא דבי רבי ישמעאל:

"גלגל הוא שחוזר בעולם."

אמר רב יוסף:

נקיטינן: האי צורבא מרבנן - לא מייעני.

והא קא חזינן דמייעני!

אם איתא דמייעני - אהדורי אפתחא לא מיהדר.

אמר לה רבי חייא לדביתהו:

כי אתי עניא - אקדימי ליה ריפתא, כי היכי דלקדמו לבניך.

אמרה ליה: מילט קא לייטת להו?!

אמר לה: קרא קא כתיב: **"מי בגלל הדבר הזה"** (דברים טו, י),

ותנא דבי רבי ישמעאל:

"גלגל הוא שחוזר בעולם."

ותניא:

"דבן גמליאל ברבי אומר:

"ונתן לה רחמים ורחמך והרבך"⁶⁵⁴ (דברים יג, יח) -

כל המרחם על הבריות - מרחמין עליו מן השמים,

וכל שאינו מרחם על הבריות - אין מרחמין עליו מן השמים."

⁶⁵² מי לא יחדל אביון מקרב הארץ על כן אנכי מצוה לאמר פתח תפתח את ירך לאחיר לעניך ולאבינך בארצך
⁶⁵³ נתון תתן לו ולא ידע ללבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה וברבך יהיה אלהיך בכל מעשך ובכל משלח ירך
⁶⁵⁴ ולא ידבק בידך מאומה מן החכם למען ישוב ה' מחרון אפו ונתן לך רחמים ורחמך והרבך כאשר נשבע לאבותיך

23. קנא, ב - קנב, א

רָשִׁי

זו פדחת. המצח שהוא חלק ומצהיר יותר מכל הפרצוף:
 זה חוטם. שהוא תואר פני אדם:
 זו נשמה. כדכתיב נר אלהים נשמת אדם (משלי כ):
 הלסתות. לחיים:
 ושבו העבים. חשכת עינים יבא ויכסה המאור אחר שירבה בבכיה בזקנותו מחמת תשות כח וצרות רבות עליו:
 מרווח. מאור עינים:
 אפילו מליא. כחלא בעיניו כמכחול גדול:
 כאביסנא של גרדאי. כובד של גרדיים אינשובלייש {כובד [ראה לעיל קיג.].} בלעיז:
 אוקומי. המאור מוקים שלא יחשיך יותר ממה שהוא:
 מאי קמ'ל. בהא דאמר אפי' כאביסנא דגרדאי:
 אליס. עב: מכחלא. עץ שהוא מכניס בשפופרת ונותן בעיניו וקורין לו מכחול:
 תיכלא ועיורא. שיכול בניס ועיורון הדמעה:
 של בכי. מתוך אבל וצרה:
 של בית הכסא. מתוך יסורין:
 של פירות. כגון ריח חרדל:

"עד אשר לא תחשך" ⁶⁵⁵ (קהלת יב, ב),
 "השמש והאור" - זו פדחת והחוטם.
 "והירח" - זו נשמה.
 "והמקבים" - אלו הלסתות.
 "ושבו העבים אחר הגשם" - זו מאור עיניו של אדם, שהולך אחר הבכי.

אמר שמואל:

האי דמעטא:

עד ארבעין שנין - הררא,

מכאן ואילך - לא הררא.

ואמר רב נחמן:

האי כוחלא:

עד ארבעין שנין - מרווח,

מכאן ואילך - אפילו מליא כאביסנא דגרדאי, אוקומי מוקים, ארווחי לא מרווח.

מאי קא משמע לן?

דכמה דאליס מכוחלא - טפי מעלי.

רבי חנינא שכיבא ליה ברתייה,

לא הוה קא בכי עליה.

אמרה ליה דביתהו: תרנגולתא אפיקת מביתה?⁶⁵⁵

אמר לה: תרתי? תכלא ועיורא!

סבר לה כי הא דאמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן קצרתה:

שיש דמעות הן:

שליש יפות, ושליש רעות.

של עשן, ושל בכי ^ ושל בית הכסא - רעות.

של סם, ושל שחוק, ושל פירות - יפות.

קנב, א

⁶⁵⁵ א וזכר את-בוראיה בימי בחורתיך עד אשר לא-יבאו ימי הרעה והגיעו שנים אשר תאמר אין-לי בהם חפץ.

ב עד אשר לא-תחשך השמש והאור והירח והמקבים ושבו העבים אחר הגשם.
 ג ביים שזיעו שמרי הבית והתענותו אנשי החיל ובטלו הטהנות כי מעטו והשיכו הראות בארבות.
 ד וסגרו דלתים בשוק בשפל קול הטהנה ויקום לקול הצפור וישחו קל-בנות השיר.
 ה גם מגבה יראו וחתחתים בדרך וינאץ השקד ויסתבל החגב ותפר האבינה כי-הלך האדם אל-בית עולמו וסבבו בשוק הסופדים.
 ו עד אשר לא - ירתק חבל הכסף ותרזיץ גלת הזהב ותשבר מד על-המבוע ונרזיץ הגלגל אל-הבור.
 ז וישב העפר על-הארץ פשהיה והרוח תשוב אל-האלהים אשר נתנה.
 ח חבל הבלים אמור הקוהלות הכל הבל. [קהלת פירק יב א-ח]

24. קנב, א

רש"י

הכסלים. ליפלאנקייש {השרירים הפנימיים של הירך סמוך לכליה} [ראה ב'מ כג:]:
והצלעות. שהן שומרין בני המעיים וחיותו של אדם וסוגרין בעדם:
אלו שוקיים. שכחו של אדם נסמך עליהם:
לבי אבידן. מקום העשוי להתוכח שם צדוקים ובייתוסים עם ישראל במקראות:
טור תלג. ההר נעשה שלג כלומר ראשי לבן:
סחרוני גלידין. סביבותיו של הר מלאו קרח כלומר שפמי וזקני הלבנו:
כלבוהי לא נבחין. קולי אינו נשמע:
טחנוהי. השינים:
אדלא אבידנא בחישנא. אחר מה שלא אבד ממני אני מפשפש מרוב זקנה אני הולך שחוח ומנענע ונראה כמי שמבקש דינר הנאבד לו:
תרתני טבא מתלת. טובים בי הרגלים של ימי בחרות מגי של זקנה שצריך משענת עם רגליו:
ווי לה. חבל עליה כלומר יש לו להתאונן ולצעוק ווי ההולכת ואינה חוזרת:
כלילא דוורדא. נור של וורד:
חילפי. אורטיא"ש {סרפדים}:
דוק בככי ותשכח בניגרי. אכול הרבה ותמצא האכילה בפסיעותיך שיחזק כחך דוק כמו אכלה מדקה (דניאל ז) לשון כוסס:
שרי שקיד. פתח פיד:

"ביום שיזעו שמרי הבית והתעונו"⁶⁵⁶ (קהלת יב, ג).
"ביום שיזעו שמרי הבית" - אלו הכסלים והצלעות.
"והתעונו אנשי החיל" - אלו שוקיים.
"ובטלו הטחנות" - אלו שינים.
"והשכו הראות בארבות" - אלו עינים.

אמר ליה קיסר **לרבי יהושע בן חנניה:**
 מאי טעמא לא אתית לבי אבידן?
 אמר ליה: טור תלג, סחרוני גלידין,
 כלבוהי לא נבחין,
 טחנוהי לא טוחנין.

בי רב אמרי:
 אדלא אבידנא בחישנא.

תניא:
"דבי יוסי בר קיסמא אומר:
טבא תרי מתלת.
ווי לה לחדא דאזלא ולא אתיא."

מאי היא?

אמר רב **חסדא:**
 ינקותא.

כי אתא רב דימי אמר:
 ינקותא - כלילא דוורדא,
 סבותא - כלילא דחילפא.

תנא משמיה **רבי מאיר:**
"דוק בככי ותשכח בניגרי,
שנאמר: "ונשבע לחם ונהיה טובים ורעה לא ראינו" (ירמיה מד, יז)."

אמר ליה **שמואל לרב יהודה:**
 שיננא, שרי שקיד ועייל לחמך.
 עד ארבעין שנין - מיכלא מעלי,
 מכאן ואילך - משתי מעלי.

⁶⁵⁶ ביום שיזעו שמרי הבית והתעונו אנשי החיל ובטלו הטחנות מי מעטו והשכו הראות בארבות

25. קנב, א

רש"י

גוזא. סריס וצדוקי היה :
מהכא לקרחינא כמה הוי. כמה מהלך יש מכאן עד הקרח ולהקניטו על קרחתו נתכוון :
כמהכא לגוזניא. כמו שמכאן עד הסריס :
אמר ליה צדוקי ברחא קרחא בארבעה. שהקרח לקוח בארבע. ברחא קרחא הוא עז על שם שאינו מלוש בצמר כרחל קרוי קרחא :
אמר ליה. רבי יהושע :
עיקרא שליפא. שה שביציו עקורים ונתוקין לוקחין בשמנה :
חזייה. צדוקי לרבי יהושע דלא סיים מסאניה :
קרחא מצוינא. אתה הקרח במריבה אתה באת עמדי בתמיה :
אמר לו רבי יהושע עיקרא שליפא תוכחה. אתה הסריס להקניטני ולהתווכח עמי באת : לא הקבלנו פניך לא הקבלת פני ודרך ענוה קאמר ליה :
סלעים. קטנים נעשו גבוהים שזקנתי :
קרובים. נדמין לי כרחוקים :
שתים נעשו לי שלש. שצריך אני משענת :
משים שלום בבית. אבר תשמיש :
לישנא אחרינא קרובים נעשו רחוקים מרוב חלשות של אדם כשמוזקין צריך להרחיק רגליו זה מזה :

אמר ליה ההוא גוזא לרבי יהושע בן קרחה: מהכא לקרחינא כמה הוי?

אמר ליה: כמהכא לגוזניא.

אמר ליה צדוקי: ברחא קרחא - בארבעה.

אמר ליה: עיקרא שליפא - בתמניה.

חזייה דלא סיים מסאניה, אמר ליה: דעל סוס - מלך. דעל חמור - בן חורין, ודמנעלי בריגלוהי - בר איניש, דלא הא ולא הא - דחפיר וקביר טב מיניה.

אמר ליה: גוזא גוזא, תלת אמרת לי, תלת שמעתי: הדרת פנים - זקן, שמחת לב - אשה, **"נחלת ה' - בניים"**⁶⁵⁷ (תהלים קכז, ג), ברוך המקום שמנעך מכולם.

אמר ליה: קרחא - מצוינא!?

אמר ליה: עיקרא שליפא - תוכחה!?

אמר ליה רבי שמעון בן חלפתא: מפני מה לא הקבלנו פניך ברגל, כדרך שהקבילו אבותי לאבותיך? אמר ליה: סלעים - נעשו גבוהים, קרובים - נעשו רחוקים, משתים - נעשו שלש, משים שלום בבית - בטל.

⁶⁵⁷ הנה נחלת ה' בניים שכר פרוי הבטן

רש"י

שאינו טוחן. שאין בני מעיו טוחנין אכילתו:
קורקבן. הוא המסס שקורין צינפיייל {המסס (החלק השלישי בקיבת מעלי-הגירה)}:
כל בנות השיר. כל קולות של שיר הויין ליה שוחה:
שדעתן של זקנים משתנות. דכתיב האדע בין טוב לרע ובזקנה מרובה קאמר:
מתרפטות. מתבקעות כמו מנעל המרופט (לעיל דף קמא):
מתכבדות. כמו ואזניו הכבד (ישעיה ו'): שטוף: כמו סוס שטוף במלחמה (ירמיה ח) להוט אחר הדבר ורודף:
וטעם זקנים יקח. ועיי' מדקשי קראי אהדדי חד מתוקם בחכמים וחד בזקני השוק:

26. קנב, א

"וסגרו דלתים בשוק"⁶⁵⁸ וגו'. (קהלת יב, ד) - אלו נקביו של אדם.
"בשפל קול הטחנה" - בשביל קורקבן שאינו טוחן.
"ויקום לקול הצפור" - שאפילו צפור מנערתו משנתו.
"וישחו כל בנות השיר" - שאפילו קול שרים ושרות⁶⁵⁹ דומות עליו כשיחה.
 ואף ברזלי הגלעדי אמר לדוד:
"בן שמנים שנה אנכי היום - האדע בין טוב לדע?"⁶⁶⁰ (שמואל ב' יט, לו) - מכאן שדעותן של זקנים משתנות.
"אם יטעם עבדך את אשר אכל ואת אשר אשתה?" - מכאן ששפתותיהן של זקנים מתרפטות.
"אם אשמע עוד בקול שרים ושרות?" - מכאן שאזניהם של זקנים מתכבדות.

אמר רב:

ברזלי הגלעדי - שקרא הוה, דהיא אמתא דהויא בי רבי בת תשעין ותרתינן שנין, והות טעמא קידרא.

רבא אמר:

ברזלי הגלעדי - שטוף בזמה הוה, וכל השטוף בזמה - זקנה קופצת עליו.

תניא:

"רבי ישמעאל ברבי יוסי אומר:

תלמידי חכמים - כל זמן שמזקינין חכמה נתוספת בהם, ושנאמר: "בישישים חכמה וארץ ימים תבונה" (איוב יב, יב).
ועמי הארץ - כל זמן שמזקינין טפשות נתוספת בהן, ושנאמר: "מסיר שפה לנאמנים וטעם זקנים יקח" (איוב יב, ט).

⁶⁵⁸ וסגרו דלתים בשוק בשפל קול הטחנה ויקום לקול הצפור וישחו כל בנות השיר

⁶⁵⁹ מסורת הש"ס ועוד. גירסת וילנא: (שרים ושרות ... בשוחה)

⁶⁶⁰ בן שמנים שנה אנכי היום האדע בין טוב לדע אם יטעם עבדך את אשר אכל ואת אשר אשתה אם אשמע עוד בקול שרים ושרות ולמה יהיה עבדך עוד למשא אל אדני המלך

27. קנב, א - קנג, א

רש"י

מגבה ייראו. יראים הם הזקנים מגבשושית שבדרכים ואומרים גבוהים הם :
 תוהים פחדים :
 וינאץ השקד. אילן של שקדים יציץ ויהיו בולטין נצים שלו :
 זו קליבוסת. עצם של הנק"א {מותן} שהירך תקוע בו בולט ויוצא מרוב תשות כחו :
 ויסתבל החגב. דומה עליו כסבל משא כבד :
 ותפר האביונה. תבטל התאוה חמדת תשמיש :
 פסיק סידרא. מסדר פרשיות של פסוקים :
 נגיד ואיתנח. רב :
 חמדיה. תאותו :
 זו אשה. אם לא על פי גזרת המלך לא היתה ראויה להתאוות לה שהיא כחמת מלאה מיאוס והכל רצים אחריה :
 מדור לפי כבודו. מדלא כתיב אל בית העולם ש"מ כל אחד ואחד לבית המוכן לו :
 בשער אחד. אף כאן הכל מותים בענין אחד :
 שאדם עושה בילדותו. רוב תשמיש :
 משחירים פניו. מתיש כחו :
 שאין לו מנחמים אין לו אבלים שיהו צריכין לנחמו :
 במקומו. במקום שמת שם :
 כל יומא. ז' ימי אבילות :

"גם מגבה ייראו"⁶⁶¹ (קהלת יב, ה) - שאפילו גבשושית קטנה דומה עליו כהרי הרים.
 "והתחתים בדרך" - בשעה שמהלך בדרך נעשו לו תוהים.
 "וינאץ השקד" - זו קליבוסת.
 "ויסתבל החגב" - אלו עגבות.
 "ותפר האביונה" - זו חמדה.

רב פהנא הוה פסיק סידרא קמיה דרב.
 כי מטא להאי קרא, נגיד ואתנח,
 אומר: שמוע מינה בטל ליה חמדיה דרב.

אמר רב פהנא:

מאי דכתיב: "כי הוא אמר ויהי"⁶⁶² (תהלים לג, ט) - זו אשה.
 "הוא צוה ויעמד"? - אלו בנינים.

תנא:

"אשה - חמת מלא צואה, ופיה מלא דם, והנל רצין אחריה".

"כי הלך האדם אל בית עלמו"⁶⁶³ (קהלת יב, ה).

אמר רבי יצחק:

מלמד שכל צדיק וצדיק נותנין לו מדור לפי כבודו.
 משל למלך שנכנס הוא ועבדיו לעיר,
 קשהו נכנסין - כולן בשער אחד נכנסין,
 קשהו לנין - כל אחד ואחד נותנין לו מדור לפי כבודו.

ואמר רבי יצחק:

מאי דכתיב: "כי הילדות והשחרות הכל"⁶⁶³ (קהלת יא, י) ?
 דברים שאדם עושה בילדותו - משחירים פניו לעת זקנתו.

ואמר רבי יצחק:

קשה רימה למת כמחט בבשר החי,
 שנאמר: "אך בשרו עליו יקאב"⁶⁶⁴ (איוב יד, כב).

אמר רב חסדא:

נפשו של אדם מתאבלת עליו כל שבועה,
 שנאמר: "ונפשו עליו תאבל" (איוב יד, כב),
 וכתיב: "ויעש לאביו אבל שבעת ימים"⁶⁶⁵ (בראשית נ, י).

אמר רב יהודה:

מת שאין לו מנחמין - הולכין עשרה בני אדם ויושבין במקומו.

ההוא דשכיב בשבבותיה דרב יהודה,

לא היו לו מנחמין,

כל יומא הוה דבר רב יהודה בי עשרה, ויתבי בדוכתיה.

לאחר שבועה ימים איתחזי ליה בחילמיה דרב יהודה,

ואמר ליה: תנוח דעתך, שהנחת את דעתי.

קנב,

⁶⁶¹ גם מגבה יראו וחתחתים בדרך וינאץ השקד ויסתבל החגב ותפר האביונה מי הלך האדם אל בית עלמו וסבבו בשוק הספדים

⁶⁶² מי הוא אמר ויהי הוא צוה ויעמד

⁶⁶³ והסר מעס מלכך והעבר דעה מבשורך מי הילדות והשחרות הכל

⁶⁶⁴ אך בשרו עליו יקאב ונפשו עליו תאבל

⁶⁶⁵ ויבאו עד גרן האטוד אשר בעבר הירדן ויספדו שם מספד גדול וקבד מאוד ויעשו לאביו אבל שבעת ימים

רפ"י

גולל. הוא כיסוי שנותנים על ארונו:

ונפשו עליו תאבל. כל זמן שיש לו בשר יש לו לנפש צד חיות להבין:

וישוב העפר. גופו קרוי עפר ומששב אל הארץ כשהיה מיד והרוח תשוב שאין בו רוח עוד:

אשר נתנה. קרא יתירה הוא לדרש הוי זהיר שתשיבנה אליו כמה שנתנה לך נקיייה בלי עון:

כלי ינתנו לאוצר. להצניען אף זו תינתן תחת כסא הכבוד:

לכובס. ללבנן אף זו לגיהנם לצורפם שם:

בבית האסורים. בחשך בלא אורה ושלוה:

כף הקלע. רחב הרצועה שנותן האבן לתוכה לקלע עשויה כעין כף:

בצרוח החיים וגו'. את ה' אלהיך עמו בכסאו:

זוממות. כמו בזממא דפרזלא (לעיל דף נא:) חבושות בבית הסוהר:

אלו ואלו. רשעים ובינונים:

לדומה. מלאך הממונה על הרוחות:

אמר רבי אבהו:

כל שאומרים בפני המת - יודע, עד שיסתם הגולל.

פליגי בה רבי חיאי ורבי שמעון ברבי:

חד אמר: עד שיסתם הגולל,

וחד אמר: עד שיתעכל הבשר.

מאן דאמר: "עד שיתעכל הבשר",

דכתיבי: "אך בשדו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל" (איוב יד, כב).

מאן דאמר: "עד שיסתם הגולל",

דכתיבי: "וישוב העפר על הארץ כשהיה"⁶⁶⁶ (קהלת יב, ז).

תנו רבנן:

"והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה" (קהלת יב, ז),

תנה לו כמו שנתנה לך,

בטהרה - אף אתה בטהרה.

משל למלך בשר ודם שחלק בגדי מלכות לעבדיו,

פקחין שבהו - קיפלום והניחום בקופסא,

טפשים שבהו - הלכו ועשו בהן מלאכה.

לימים ביקש המלך את בליו,

פקחין שבהו - החזירום לו בשהו מגוהציו,

טפשיין שבהו - החזירום לו בשהו מלונכלין.

שמח המלך לקראת פקחין, וכעס לקראת טפשיין.

על פקחין אמר: ינתנו בלי לאוצר, והם ילכו לבתיהם לשלום,

ועל טפשיין אמר: בלי ינתנו לכובס, והו יתחבשו בבית האסורים.

אף הקדוש ברוך הוא,

על גופן של צדיקים, אמר: "יבוא שלום ינחו על משכבותם"⁶⁶⁷ (ישעיה נז, ב),

ועל נשמתן הוא אמר: "והיתה נפש אדני צרוחה בצרוח החיים"⁶⁶⁸ (שמואל א' כה, כט).

על גופן של רשעים הוא אמר: "אין שלום אמר ה' לרשעים"⁶⁶⁹ (ישעיה נז, כא),

ועל נשמתן הוא אמר: "זאת נפש אויביך יקלענה בתוך כף הקלע" (שמואל א' כה, כט).

תניא:

"רבי אליעזר אומר:

נשמתן של צדיקים - גנוזות תחת כסא הכבוד,

ושנאמר: "והיתה נפש אדני צרוחה בצרוח החיים".

ושל רשעים - זוממות והולכות,

ומלאך אחד עומד בסוף העולם, ומלאך אחר עומד בסוף העולם,

ומקלעין נשמתן זה לזה,

ושנאמר: "זאת נפש אויביך יקלענה בתוך כף הקלע" (שמואל א' כה, כט).

אמר ליה רבה לרב נחמן:

של בינונים - מאי?

אמר ליה:

איכא שכבינא - לא אמרי לכו האי מילתא,

הכי אמר שמואל:

אלו ואלו ל'דומה' נמסרין,

⁶⁶⁶ וישוב העפר על הארץ כשהיה והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה

⁶⁶⁷ יבוא שלום ינחו על משכבותם הלך נכחו

⁶⁶⁸ ויקם אדם לרדף ולבקש את נפשו והיתה נפש אדני צרוחה בצרוח החיים את יתה אלהיך ואת נפש אויביך יקלענה בתוך כף הקלע

⁶⁶⁹ אין שלום אמר אלהי לרשעים

רש"י

דהו עפרא. אפילו צדיקים נרקבים ונעשים אפר: **קפולאי**. חופרים: **נחר בהו רבי אחאי**. שהיה נקבר שם: **דלא ידענא ליה**. ואיני חש לדבריו: **מי שיש לו קנאה**. ותחרות על חברו: **עצמותיו מרקיבים**. ועליו נאמר וישוב אל העפר: **ליקום מר לגוויה**. יבא אדוני לבית: **בפתחי**. בהעלותי עד שיעלנו הקדוש ברוך הוא מקברותינו אין לנו רשות לעלות: **והא כתיב ואל עפר תשוב**. והאי ליכא למימר ברשעים לחודייהו דכל קללותיו של אדה"ר כל דורותיו שוין בהן: **אובא טמיא**. בעלת אוב שמשמש בעצמות טמיא בלשון ארמי עצמות וכן פירש רב האי בפירושו של טהרות בית שהוא מלא טמיא מלא עצמות: **בנגידא**. כן קורין למכשפות של אוב בלשון ארמי:

הללו - יש להן מנוח, והללו - אין להן מנוח.

אמר רב מרי:

עתידיים צדיקים דהו עפרא, דכתיב: **"וְיָשֹׁב הָעֶפֶר עַל הָאָרֶץ כְּשֶׁהָיָה"**⁶⁷⁰ (קהלת יב, ז).

הנהו קפולאי דהו קפלי בארעא דרב נחמן.

נחר בהו רב אחאי בר יאשיה.

אתו ואמרו ליה לרב נחמן: נחר בן גברא.

אתא ואמר ליה: מאן ניהו מרי?

אמר ליה: אנא אחאי בר יאשיה.

אמר ליה: ולאו אמר רב מרי: עתידי צדיקי דהו עפרא?!

אמר ליה:

ומני מרי דלא ידענא ליה?

אמר ליה:

והא קרא כתיב: **"וְיָשֹׁב הָעֶפֶר עַל הָאָרֶץ כְּשֶׁהָיָה"** (קהלת יב, ז)!

אמר ליה:

דאקרניך קהלת - לא אקרניך משלי,

דכתיב: **"וּרְקַב עֲצָמוֹת קְנָאָה"**⁶⁷¹ (משלי יד, ל),

כל מי שיש לו קנאה בלבו - עצמותיו מרקיבים,

כל שאין לו קנאה בלבו - אין עצמותיו מרקיבים.

גששיה, חזייה דאית ביה מששא.

אמר ליה: ליקום מר לגוויה דביתא.

אמר ליה: גלית אדעתך דאפילו נביאי לא קרית,

דכתיב: **"וַיִּדְעַתֶּם מִי אֲנִי ה' בַּפֶּתַח אֶת קְבֻרֹתֵיכֶם"**⁶⁷² (יחזקאל לז, ג)!

אמר ליה:

והכתיב: **"כִּי עֶפֶר אַתָּה וְאַל עֶפֶר תִּשׁוּב"**⁶⁷³ (בראשית ג, ט),

אמר ליה:

ההוא - שעה אחת קודם תחיית המתים.

אמר ליה ההוא מינא לרבי אבהו:

אמריתו: נשמתן של צדיקים - גנוזות תחת פסא הכבוד,

אובא טמיא, היכא אסקיה לשמואל בנגידא?

אמר ליה:

התם בתוך שנים עשר חדש,

דיתניא:

"כָּל שָׁנִים עֶשֶׂר חֹדֶשׁ - גּוֹפוֹ קָיָם, וְנִשְׁמָתוֹ עוֹלָה וַיּוֹרְדָת.

לְאַחַר שָׁנִים עֶשֶׂר חֹדֶשׁ - הַגּוֹף בָּטָל,

וְנִשְׁמָתוֹ עוֹלָה וְשׁוֹב אֵינָה יוֹרְדָת."

קננא

⁶⁷⁰ וְיָשֹׁב הָעֶפֶר עַל הָאָרֶץ כְּשֶׁהָיָה וְהָרוּחַ תִּשׁוּב אֶל הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נָתַןָה

⁶⁷¹ חַיֵּי בְּשָׂרֵיכֶם לֵב מִדְּפֹא וּרְקַב עֲצָמוֹת קְנָאָה

⁶⁷² וַיִּדְעַתֶּם מִי אֲנִי יְהוָה בַּפֶּתַח אֶת קְבֻרֹתֵיכֶם וּבַהֲעֹלֹתֵי אֶתְכֶם מִקְבְּרוֹתֵיכֶם עִמִּי

⁶⁷³ מוֹעֵת אֲפִיךָ תֹאכַל לֶחֶם עַד שׁוֹבֵךְ אֶל הָאֲדָמָה מִי מִמֶּנָּה לְקַחְתָּ מִי עֶפֶר אֶתָּה וְאַל עֶפֶר תִּשׁוּב

28. קנג, א

רש"י

אם בן עוה"ב הוא. שאם כשר היה הכל בוכין עליו ומורדין דמענות ומספרים שבחו:

אחים בהספידא דהתם קאימנא. בשעת מיתתי התאמץ בהספד שלי שיתחממו ויכמרו רחמי העומדים ויבכו:

דהתם קאימנא. בשעת הספד ואשמע איך תתחמם אלמא איצטריך לרב לאזהוריה אהספדא וכיון דרב גברא רבה ובן העולם הבא למה ליה לאזהוריה הא אמר מהספידו ניכר:

הא דמחממי ליה. להספידא ואחים כו' לעולם חמומי בעי שאין בני אדם נכמרים כל כך על זקן ומיהו לאדם חסיד כי מחממו בהספידא מחממי ובכו כולהו ולמי שאינו חסיד כל כך מחממו ליה ולא מחממו:

דסנו ליה כולהו פומבדיתאי. משום דמוכח להו במילי דשמיא ובני פומבדיתאי רמאין הן כדאמרינן בשחיטת חולין (חולין קכז). פומבדיתאי לויך שני אושפיזך:

ואזניך תשמענה דבר מאחריך לאמר זה הדרך לכו בה. מאחרי מטתך כשתמות תשמע כשיאמרו זה הדרך שהלך בה זה לכו בה מובטח שהוא בן העוה"ב:

נוחה הימנו. דעתם נוחה עליהם ממה ששומעין עליו ורואין בו: **עשה דברים.** שיאמרו לפני מטתך בהספדך:

לאחר מטתך. היא היא אלא שבגליל היו הספדנין לפני המטה וביהודה לאחר המטה:

אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב: מהספדו של אדם ניכר אם בן העולם הבא הוא אם לאו.

איני?!

והאמר ליה רב לרב שמואל בר שילת: אחים בהספידא, דהתם קאימנא!

לא קשיא:

הא - דמחמו ליה וְחָאִים, הא דמחמו - ליה וְלֹא חָאִים.

אמר ליה אביי לרבה:

כגון מר, דסנו ליה כולהו פומבדיתאי - מאן מחים הספידא?

אמר ליה:

מיסתאי את ורבה בר רב חנן.

בעא מניה רבי אלעזר מרב:

איזהו בן העולם הבא?

אמר ליה:

"ואזניך תשמענה דבר מאחריך לאמר זה הדרך לכו בו כי תאמינו וכי תשמאלו" (ישעיהו ל, כא).

רבי חנינא אמר:

קל שדעת רבותי⁶⁷⁴ נוחה הימנו.

"וסבבו בשוק הסופדים"⁶⁷⁵ (קוהלת יב, ה).

בני גלילא אמרי:

עשה דברים לפני מטתך.

בני יהודה אמרי:

עשה דברים לאחר מטתך.

ולא פליגי:

מר - כי אתריה,

ומר - כי אתריה.

⁶⁷⁴ מסורת הש"ס ע"פ ר"ף, רא"ש.

⁶⁷⁵ גם מגבה יראו וחתחתים בדרך ונאין השקד ויסתבל החגב ותפר האביזנה פי הלך האדם אל בית עולמו וסבבו בשוק הספדים

29. קנג, א

רש"י

וכ"ש. שמפני שאינו יודע איזה יום ימות וטובה תשובה יום אחד לפני מיתתו נמצא כל ימיו בתשובה יהיו:
בגדי לבנים. נשמתך טהורה ונקיה:
כלום חסר בית המלך. בתמיהה הכל מוכן ושמא יבהילנו לבא פתאום ואנו צריכין ליכנס לסעודה מקושטין:
כלום יש סעודה בלא טורח. עדיין יצטרכו לטרוח לצורכי סעודה של בית המלך ויש לנו שהות הרבה להתקשט:
יעמדו ויראו. ואף לעוה"ב צדיקים יושבים ואוכלים ורשעים עומדים ורואים:
ר"מ אומר. אין עומדין ורואין שאי"כ אף הם היו נראים מן הקרואים ולשמש שכן דרך המשרתים עומדים ואין כאן בושה:
זה ציצית. שמלובן הבגד:
אלו תפילין. שהם שם משמן טוב דכתיב וראי כל עמי הארץ כי שם וגוי ותנא ר"א הגדול אומר אלו תפילין שבראש (ברכות דף ו.ו.).

תנן התם:

"רבי אליעזר אומר:

שוב יום אחד לפני מיתתך".

שאלו תלמידיו את רבי אליעזר:

וכי אדם יודע איזהו יום ימות!?

אמר להן:

וכל שכן ישוב היום, שמא ימות למחר, ונמצא כל ימיו בתשובה.

ואף שלמה אמר בחכמתו: **"בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר"** (קוהלת ט, ח).

אמר רבי יוחנן בן זכאי:

משל למלך שזימן את עבדיו לסעודה ולא קבע להם זמן,

פיקחין שבהו - קישטו את עצמן וישבו על פתח בית המלך, אמרו: כלום חסר לבית המלך.

טיפשין שבהו - הלכו למלאכתן, אמרו: כלום יש סעודה בלא טורח.

פתאום ביקש המלך את עבדיו:

פיקחין שבהו - נכנסו לפניו בשהו מקושטין,

והטיפשים - נכנסו לפניו בשהו מלובכלין.

שמח המלך לקראת פיקחיים,

וכעס לקראת טיפשים.

אמר: הללו שקישטו את עצמן לסעודה - ישבו ויאכלו וישתו,

הללו שלא קישטו עצמן לסעודה - יעמדו ויראו.

חתנו של רבי מאיר משום **רבי מאיר אמר:**

אף הו נראין כמשמשיין!

אלא אלו ואלו - יושבין,

הללו - אוכלין,

והללו - רעבין.

הללו - שותין,

והללו - צמאים,

שנאמר: "פה אמר ה' הנה עבדי יאכלו ואתם תרעבו הנה עבדי ישתו ואתם תצמאו הנה עבדי ירונו מ

תצעקו מכאב לב"⁶⁷⁶ (ישעיהו ס"ה, יג-יד).

דבר אחר:

"בכל עת יהיו בגדיך לבנים" (קוהלת ט, ח) - **אלו ציצית.**

"ושמן על ראשך אל יחסר" (קוהלת ט, ח) - **אלו תפילין."**

הדרן עלך שואל אדם

⁶⁷⁶ יג לכן פה אמר אדני ה' הנה עבדי יאכלו ואתם תרעבו הנה עבדי ישתו ואתם תצמאו הנה עבדי ירונו מן תצעקו מכאב לב ומשבר רוח תלילו